

Makale Geliş | Received: 26.03.2024
Makale Kabul | Accepted: 06.09.2024
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2024
DOI: 10.20981/kaygi.1459565

Nihat ÇAM

Doktora Öğrencisi / PhD Student
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religion
ORCID:0000-0002-6774-8166
nihadcam@gmail.com

Antihümanizm'in ve Felsefi Posthümanizm'in Karşılaştırmalı Bir Analizi

Öz: Modern düşünce geleneğinden ve Batı metafizik anlayışından epistemolojik kopuş Nietzsche ile birlikte hız kazandı. Nietzsche ve sonrasında Modern düşüncenin en büyük karakteristiği olan Hümanizm ağır eleştirilere tabi tutulmuş ve terkedilmeye başlanmıştır. Antihümanizm ve Felsefi Posthümanizm Batı metafizik geleneğine karşı ortaya çıkan iki harekettir. Antihümanizm 20. Yüzyıl düşüncesi içerisinde ortaya çıkarken Felsefi Posthümanizm 21. Yüzyılın düşünce modasıdır. İkisinin birbirine paralel pek çok düşüncesi olduğu gibi birbirleriyle asla anlaşamayacakları düşünceleri de mevcuttur. Çalışmada Antihümanist düşünce Nietzsche, Heidegger, Foucault bağlamında, Felsefi Posthümanizm ise Braidotti, Ferrando gibi temel Posthümanist düşünürler bağlamında incelenecek, iki düşünce biçiminin de genel çerçevesi ortaya konacaktır. Çalışmanın sonuç kısmında ise Antihümanizm ile Felsefi Posthümanizm'in benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antihümanizm, Posthümanizm, Hümanizm, Nietzsche, Heidegger, Foucault, Braidotti, Özne.

A Comparative Analysis of Antihumanism and Philosophical Posthumanism

Abstract: The epistemological break between Modern thought and Western metaphysics became popular with Nietzsche. Humanism which was the most significant characteristic of Modern thought was criticized seriously by Nietzsche and the following philosophers and this philosophical thought has been left. Antihumanism and Philosophical Posthumanism are some of the philosophical movements that have emerged against the tradition of Western metaphysics. While anti-humanism arose in the thought of the 20th Century, Philosophical Posthumanism appeared as a popular movement in the 21st Century. Although there are some common beliefs of these two movements, there are also some beliefs that they can not correspond to each other. Antihumanism and Philosophical Posthumanism are two movements that emerged against the Western metaphysical tradition. In this article Antihumanist thought will be examined in the context of Nietzsche, Heidegger, Foucault, and Philosophical Posthumanism will be examined in the context of basic Posthumanist thinker such as Braidotti and Ferrando, the general perspectives of these two

movements will be discussed. In the conclusion part of the study, the similarities and differences between Antihumanism and Philosophical Posthumanism will be revealed.

Keywords: Antihumanism, Posthumanism, Humanism, Nietzsche, Heidegger, Foucault, Braidotti, Subject.

Giriş

İnsan kendi özünün dışına çıkmadan, özünü sürdürerek insaniyetini devam ettirmeli ve ona ihtimam göstermelidir. Ancak insanın özü nereden, nasıl belirlenir? Örneğin Marx, insanın insanlığını toplumda bulur. İnsanı toplumsal bir varlık olarak tanımlar. Toplum düşüncesiyle insan doğasının doğal gereksinimlerinin tamamını eşit olarak güvence altında tutar. Ancak bir Hristiyan'a göre insan, insanlığını Tanrı karşısında kendini sınırlamasında bulabilir. Kendi selameti için insan Tanrı'nın çocuğu olmalı ve babasının talebini yerine getirmelidir (Heidegger 2013:11).

Hümanizm, daima değer yargılarıyla alakalı olan, Avrupa toplumlarında kendini farklı zamanlarda, farklı şekillerde gösteren bir düşünce biçimidir. Kendisini farklılaşma ilkesi ilişkileriyle sunar. Değer yargıları ve farklılaşma ilkesine bağlı olan karakterinden dolayı 17. Yüzyıl'da kendisini Hristiyanlığın bir eleştirisi olarak sunmuş, 19. Yüzyıl'da bilime karşı bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Bunun dışında Marksizm, Varoluşçuluk gibi hümanist olarak tanımlanabilecek hareketler de vardır (Foucault 2004a:186). Ancak Roma dönemindeki ilk hümanizmden günümüze kadar ki tüm hümanizmler insanın en genel özünü tartışmasız olarak kabullenirler; insanın rasyonel bir hayvan olduğu ön kabulü. Bu metafiziksel yorum, insanın özünün bu şekilde belirlenmesi ve aşkın kavramlarla varlık lehine oluşun yadsınmasının metafiziksel olarak koşullandırılması sayesinde ortaya çıkar. Ancak insanın hayvan kategorisinde nitelendirilmesi ne kadar doğrudur? Bu noktada belli itirazlar yapılabilir. İnsanın hayvan kategorisinde olmadığı, farklı bir kategoriye matuf olduğu söylenebilir. Öteki türlü insan, hayvan kategorisinde sabitlenir ve insanın insanlığı düşünülemez olur. Fakat insanın özünün hayvansal bir organizmada yatmadığı söylenebilirse onun özünün ölümsüz bir ruh, bir akıl yetisi

olmadığı da aynı şekilde söylenebilir. Çünkü hepsi aynı metafiziksel belirlenimden çıkar (Heidegger 2013:14-17).

Modern dönem düşüncesi ve Hümanizm her ne kadar kendilerini önceki dönemlerden ayırıp bir ilerleme ilkesi olarak öne çıkmaya çalışsa da 20. Yüzyıl'a gelindiğinde Modern dönem düşüncesine ve hümanistik değerlere yönelik itirazlar şiddetlenir. İşte Antihümanist ve Felsefi Posthümanist düşünce de bu dönemin mahsullerindedir. Özellikle Nietzsche etkisindeki Postmodernist ve Postyapısalcı düşünceler hümanist özne anlayışını yapıbozuma uğratmak için uğraşmışlardır. Felsefi Posthümanist düşünce de Postmodernizm etkisindeki güncel, moderniteye karşı eleştirel düşünce biçimidir. Friedrich Nietzsche ile başlatılabilecek mevzu bahis düşünce gelenekleri modernizme ve hümanizme karşı cephe alma noktasında keşişirler. Kronolojik olarak sonraları ortaya çıkan Felsefi Posthümanizm için, keşismekten ziyade beslenme kelimesi dahi tercih edilebilir. Her ne kadar getirdikleri eleştiriler noktasında hemfikir olsalar da iki düşünce biçiminin birbirine uymayacak keskin farklılıkları da vardır.

Modernizm'in Sonunda Hümanizm Karşıtlığı

Descartes'la başlayan özne merkezli felsefeye ve Aydınlanmanın yılmaz savunuculuğunu yaptığı hümanizme şiddetle karşı çıkan postmodernizmin antihümanizmi ise, hümanizmin yalnızca sorgulanmamış, dışsal değil de içsel olarak doğrulanmış sabit bir referans çerçevesine dayanarak yanıtlar bulmaya çalışan söz merkezci bir üst anlatı olduğunu dile getirir. Hümanizmin insanî özneyi merkeze koyduğunu, insanın evrenin her şeye hükmeden, her şeye karar veren ve her şeyi kontrolü altında tutan efendisi olduğunu ima ettiğini öne süren postmodernistler, hümanist felsefeyi baskıcı bulur ve dolayısıyla da özneyi mahkum ederler. (Cevizci 2003:463).

Ancak özneyi ve hümanizmi mahkûm edebilmek için öncelikle ikisinin uzandığı felsefi zemini mahkûm etmek gerekiyor. Bu da bizzat tüm Batı metafizik geleneğinin kendisi demektir. Bunun için ilk önce hümanizmin üzerine uzandığı metafizik geleneğin analizi yapılmalıdır. Nietzsche de *soykütük* yöntemiyle Batı metafizik geleneğinin şeceresini çıkartır. Batı metafizik geleneğinin insanı kendi gerçekliğinden, yani gerçekliği aşkın bir dünyaya atfederek onu gerçekliğinin yattığı, içinde bulunduğu dünyadan uzaklaştırdığı ileri sürer.

Metafizik geleneğindeki rasyonellik, düalist bir anlayışı buyurduğu için karşı kutuptakinin rasyonalitesini etkisiz hale getirir. Platon'da akla uygunluk kişi için bir gerekliliktir. Zira insanı ancak rasyonalitesi kurtarabilir. Platon ile başlayan bu anlayış ondan sonraki tüm metafizik geleneğin akıl ve ahlak anlayışını şekillendirir. Nietzsche'nin *décadence* dediği yozlaşma da Batı düşüncesinin karakteri olan nihilizm de bu şekilde başlar (Nietzsche 2020:24-26). *Décadence* kültürü ve baştan nihilizme yazgılı Batı metafizik geleneği, nedenler dünyası, tin dünyası gibi farklı dünyalar inşa eder. İnsanın içinde yaşadığı dünya ise özneler çokluğundan oluşur. Dünya içre olayların faili olan özne, önce varlık kavramını ele alır. Varlık kavramından *Ben* kavramını çıkarır. Sonra da kendi anlayışına göre nesnelere biçimlendirir ve onları *var-olmakta-olan* şeklinde isimlendirir. Nietzsche için bu süreç, bir yanılgılar silsilesidir. Bu yanılgılar bütünü dünya içre gerçekliğe karışmış, onu bulandırmış ve en sonunda Tanrı'nın ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Nietzsche 2020:49-50). Nietzsche düşüncesinde Tanrı kelimesi, gerçeklikten uzak, bir yanılgı olan her tür aşkınlığı temsil eder.

Nietzsche gerçeklikten uzak, yanılgılarla dolu Batı metafizik geleneğinin sürdürülemeyeceğini düşünür. Batı metafizik geleneğinin karakteri olan nihilizmin daha fazla görmezden gelinemeyeceğini belirtir. Bu doğrultuda da Tanrı'nın ölümünü (Nietzsche 2003:130) ilan eder. Ancak bu ilan basit bir dinsizlik göstergesi değildir. "Tanrı öldü" sözündeki Tanrı, esasında Hümanizm'in de üzerine kurulduğu aşkın dünyayı gösterir. Her ne kadar Tanrı kelimesi, modern dönemden ziyade Orta Çağ dönemine yakıştırılsa da aşkın nosyonlara bağlılık noktasında ne modernizm ne hümanizm Orta Çağ'dan farklı değildir. Modern dönemde kilise öğretmenlerinin yerini rasyonalitenin öğretmenliği, cennete götürecek kurtuluş öğretisinin yerini tarihsel ilerleme kurgusu almıştır. Tüm bu düşünce sistemlerindeki aşkın idealler, dünyasal yaşamın dışındaki amaçları içerir ve bu amaçları dünyasal yaşamın gayesi kılar. Böylece aşkın dünya içinde yaşadığımız içkin dünyayı dışarıdan belirler (Heidegger 2001:21).

Nasıl ki Orta Çağ'da dini düşüncelerle dünya ve dünya içre varolanlar değerden düşürüldüyse Descartes'in *ego cogito* felsefesiyle de aynısı yapılmıştır. İnsan *cogito* ile nesneyi baskısı altına alır, kendisi dışındaki tüm varolanları nesneye dönüştürür ve varolanlar özneliğin içkinliğinde kaybolur (Heidegger 2001:56). Nietzsche'de nihilizm, aklın kategorilerine olan inancın bir sonucudur. Aklın kategorilerine inançla kurgusal, gerçek olmayan bir dünyaya gönderimlerde bulunulur ve kategoriler lehine dünya değerden düşürülür (Küçükalp 2002:41). Dolayısıyla "Tanrı öldü" sözü, dönem, çağ ayırt etmeksizin Batı metafizik geleneğinin iki bin yıllık yazgısını dile getirir. Tanrı'nın ölümüyle ideaların, duyu üstü dünyaların, kavramların kurucu gücü yitirilir. Yani artık insanı kurtuluşa götürecekt, onu cennetine alacak bir Tanrı olmadığı gibi, insana dünyayı kurma gücü verecek rasyonelite ve zihin kategorileri de mevcut değildir.

19. Yüzyıl'ın sonunda Nietzsche tarafından ilan edilen Tanrı'nın ölümünü 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ilan edilen insanın ölümü takip eder. Michel Foucault, Nietzsche'nin kendisi için bir tür vahiy olduğunu, düşünce hayatını tümüyle değiştirdiğini kabul eder (Foucault 2004b:102). Foucault için Nietzsche, öznenin kurucu edimine son vermek için belirleyici bir deneyimi temsil eder (Foucault 2011c:325). Zaten Foucault'un temel sorusu da insan öznesinin kendini nasıl olası bir bilgi nesnesi olarak sunabildiğidir. Tıpkı Nietzsche gibi tarihsel bir araştırmayla, yani Nietzscheci soykütüğün yanına arkeolojiyi de ekleyerek insanın hangi tarihsel koşullar aracılığıyla kendini nasılinşa ettiğini bulmaya çalışır. Öznenin kendini hakikat olarak sunmasının bedeli nedir? Foucault bu soruların peşinden gider.

Hümanizm de sosyal bilimler ve disiplinlerin normalleştirilmesiyle çok yakından ilişkilidir. Çünkü burada karşılıklılık söz konusudur. Sosyal bilimler ve disiplinler hümanizmi şekillendirirken hümanizm de onları şekillendirir. Dolayısıyla sosyal bilimlerin ve bu disiplinlere bağlı olan pratiklerin temel ideolojisi hümanizmdir (Paden 1987:139):

insan bilimlerinin kat ettikleri epistemolojik alan önceden hükmedilmemiştir; hiçbir felsefe, hiçbir siyasal veya ahlaki tercih, hiçbir ampirik bilim, insan bedenine yönelik hiçbir gözlem, hiçbir duyu, hayal gücü veya tutku çözümlemesi, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda hiçbir zaman insan gibi bir şeye rastlamamıştır; çünkü bu sıralarda insan var olmamaktaydı (tıpkı hayat, dil ve emeğin de olmadıkları gibi); ve insan bilimleri ancak, bazı baskıcı rasyonalizmlerin, çözülememiş bazı bilimsel soruların, bazı pratik çıkarların etkisiyle, insanın bilimsel nesnelere cephesine geçirilmesine (tatlılıkla veya zorla ve az veya çok başarıyla) karar verildiğinde ortaya çıkmışlardır -bunların bilimsel konular arasında kesinlikle konulabilecekleri henüz kanıtlanmamıştır-; insan bilimleri, insanın kendini Batı kültürünün içinde, hem düşünülmesi gereken hem de bilinecek şey olarak oluşturduğu gün ortaya çıkmışlardır. (Foucault 2001:482).

Kendinde şey olarak saf delilik veya irrasyonelizm olmadığı gibi Kant düşüncesinde iddia edildiği üzere kendinde şey olarak saf özne de mevcut değildir. Belli eylem biçimleri, belli tasvirler ve belli *epistemelerden* önce var olabilen bir özne yoktur. Her özne olarak nitelenen şey, esasında belli *epistemelerin*, belli biçimlerin ve belli tarihsel olayların sonucu olarak ortaya çıkanlardır. İnsan her tür bilginin öznesi ve mümkün her bilginin de nesnesidir. Foucault için bu 19. Yüzyıl düşüncesinin bir karakteristiğidir. Ona göre insanı mümkün kılan şey bilgi-iktidar düzlemindeki bu yapılar bütünüdür. Ancak insan bu yapıların ne öznesi ne de hükümler bilincidir. İnsan artık hem özne hem de nesne olarak ayrıcalıklı ama muğlak (Foucault 2001:507) bir durumdadır. İnsana dair düşünce biçimi artık dağılmak üzeredir (Foucault 2011b:91).

Foucault'u diğer düşünürlerden ayıran bir diğer husus tarihsel dönemler noktasında yaptığı ayrımıdır. Tarihsel dönemler arasındaki sürekliliği kabul etmeyen Foucault, modern dönem hümanizminin tarihini de 16. Yüzyıl'dan değil, daha yakın bir zamandan itibaren başlatır. Ona göre 17. Yüzyıl'da yapılan bilimsel söylemler, 18. Yüzyıl'da yeni bir nesne meydana getirdi: İnsan. İnsanla birlikte de insan bilimlerini inşa etme imkânı doğdu. Böylece insan ve insan bilimleri el ele vererek insanı, bilgiyi mümkün kılan varlık, mümkün her bilginin nesnesi konumuna getirdiler. İnsan bir yandan bilginin kaynak noktası, sabitesi olarak yerleştirilirken, diğer yandan mümkün nesne olarak bilgilerin alanına ait kılınır (Foucault 2011b:90-91). Dolayısıyla insan, 18. Yüzyıl'dan önce var olmuyordu. Bilginin evreni düzenleme

çabası olarak 250 yıldan daha az bir zaman önce, insanın kendi elleriyle imal ettiği çok yeni bir yaratıktır (Foucault 2001:430).

Ancak insanın ortaya çıkışı, Nietzsche'nin işaret ettiği üzere Batı metafiziğinin de sonudur. Nasıl ki Platon'la beraber metafiziğin ortaya çıkışı, Tanrı'nın ortaya çıkışı kendi yazgılarını, yani Tanrı'nın kaçınılmaz ölümünü ve nihilizmi, en başından beri içinde barındırıyorsa insanın ortaya çıkışı da en başından beri insanın ölümünü içinde barındırmaktadır:

Günümüzde -ve Nietzsche, bükülme noktasını hâlâ uzaktan işaret etmektedir- ileri sürülen pek o kadar da Tanrının mevcut olmaması veya ölümü değil de, insanın sonudur (şu ince, şu fark edilemez kayma, özdeşlik biçimindeki şu geri çekilme, insanın sonluluğunu onun sonu haline getirmektedirler); bu durumda, Tanrının ölümü ile sonuncu insanın birbirlerine bağlı oldukları keşfedilmektedir: Tanrıyı öldürdüğünü ilan eden, böylece dilini, düşüncesini, gülüşünü artık ölmüş olan Tanrının mekânına yerleştiren, ama kendini aynı zamanda Tanrıyı öldüren olarak ve varoluşu, bu cinayetin özgürlüğünü ve iradesini kapsayan kişi olarak sunan, sonuncu insan değil midir? Böylece sonuncu insan, Tanrının ölümünden hem daha yaşlı hem de daha gençtir; Tanrıyı öldürdüğü için, kendi sonluluğuna kendi karşılık vermek zorundadır; fakat Tanrının ölümünün içinde konuştuğu, düşündüğü ve var olduğu için, cinayeti de ölmeye adanmıştır; yeni Tanrılar, aynıları, daha şimdiden gelerek Okyanusu kabartmaya başlamışlardır veya daha doğrusu, bu ölümün izinde ve onunla olan derin bir korelasyona göre Nietzsche'nin ilan ettiği şey, katilinin sonudur. (Foucault 2001:536).

Nietzsche, Tanrı'nın ölümünün insanın ortaya çıkışı değil, yok oluşu olduğunu kabul eder. Çünkü insanla Tanrı arasında akrabalık bağı vardır. Bir ikiz kardeş, bir baba oğul ilişkisi içerisindedirler. Tanrı'nın ölümüyle insanın da artık yok olmak dışında bir şey yapamayacağı ilan edilir (Foucault 2011a:34). Ancak insanın ölümünden kastın insanın biyolojik ölümü olmadığı da belirtilmelidir. Burada bahsedilen şey, bilginin ve pratiklerin gerçekleşmesini sağlayan empirik düzleme dayalı belli bir biçimdeki insan tasviridir. Yani hümanizm ve hümanist insan tasviri.

Antihümanist düşüncelere sahip bir diğer düşünür de Martin Heidegger'dir. Heidegger de Foucault gibi Nietzsche'den oldukça etkilenir. Hatta 20. Yüzyıl'da Nietzsche'nin ünlü sözünün detaylı analizini ve şerhini yapan ilk kişi olarak bile görülebilir. Nietzsche ve Foucault gibi insanın ve insan tasvirlerinin önceki devirlerdeki yansımalarını ortaya koyar. Batı metafizik geleneğinin analizini yapar

ve ağır eleştirilere tabi tutar. Ancak onun konuya yaklaşımı bu iki düşünürü göre daha ontolojik görülebilir. Zira onun felsefesinin merkezinde varlık kavramı yer alır.

Heidegger'e göre, epistemolojiyi inceleyen metafiziksel düşünce tarzları insan için en önemli soru olan varlığın anlamı sorusunu unutmuştur. Klasik metafiziğin ontolojileri insana apaçık gibi görünen aklın ebedi ve etkili kurtuluşu olarak algılanmasını sağlayan kategorileri insana buyurur. Ancak Heidegger bunun nihai bir gerçeklik olmaktan ziyade tarihsel bir fenomen olduğunu ve Sokrates sonrasında bu tarihselliğin dayatıldığını kabul eder. Platon dünyayı yadsıyıp ideal bir dünyaya gönderimde bulunarak varlık lehine oluşu mahkûm ederek metafiziksel düşüncenin fakirleşmesini başlatan kişidir. Çünkü bir şeyin tanımının nihai ilkesini tespit etmeye çalışarak felsefe yapmıştır. Böylece varlığın temeli daraltılmış, varlığın gerçekliği var olanların aşkın ideallere veya kategorilere gönderimde bulunan özlerine indirgenmiş, düşünme ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı Heidegger metafizik düşüncenin kaynağını açığa çıkartmaya çalışır ve varlığı Sokrates öncesi felsefeye referansla anlamaya çalışır. Bunun için de var olanlar ile varlık arasındaki ontolojik ayrımı açığa çıkarmaya çalışarak Batı metafizik düşüncesinin mahiyetini ortaya koymak ister. Çünkü var olanlar ile varlık arasındaki düalist ayrım varlığın kendisini bir *var-olana* indirger. Varlığı bu şekilde ele alır ve sonucunda da varlığın unutulmasına sebep olur. Bu da klasik metafizikte öz-varoluş düalist ayrımının ortaya çıkmasının sebebidir. Öz ile varoluşun birbirinden ontolojik olarak ayrılması, varlığın unutulmasının tarihini oluşturur. Çünkü öz ve varoluş şeklinde yapılan bir ayrım özün önceliği üzerine tesis edilmiş bir ayrımdır. Bu yüzden de varoluş gerçek anlamda var olduğu düşünülen özle karşıtlık içerisinde düşünülmüştür (Küçükalp 2008:171-74). Öz-varoluş ayrımının kökenlerinde yatan gizli fark, Batı'nın belirlediği tüm tarihin kaderine hakimdir (Heidegger 2013:21).

Her tür hümanizm çeşidi temelini metafiziğin içerisinde bulur veya kendini metafiziğin temeli haline getirir. Çünkü insanın özüne ilişkin her belirleme metafizik bir belirlemedir ve her tür metafiziğe özgü olan gibi kendini hümanist

göstermesindedir. Dolayısıyla her hümanizm esasında metafizik olarak kalır (Heidegger 2013:13). Bundan dolayı metafiziğin destrüksiyonu Hümanizm'in destrüksiyonudur. Nietzsche'nin de Heidegger'in de Foucault'un da bizzat metafiziğin tarihiyle ilgili olmaları ve hümanizmi aşkın değerlere, ön kabullere sahip metafizik analizler üzerinden eleştirmeleri de bu yüzdendir.

Öz-varoluş ayrımı kendini modern hümanist dönemde özne-nesne ayrımıyla gösterir. Özne-nesne ayrımı, Batı düşünce geleneğine ve dolayısıyla gramerine de çok erken zamanlardan beri hükmetmeye başlayan yakışıksız adlandırmalardır. Bütün bir düşünce sistemini ele geçiren, şekillendirdiği gramerin de dile hâkim olmasıyla etki ettiği düalist ayrımlar düşünmeyi engelleyici niteliktedir. Nietzsche de gramerin hakimiyetinin sebep olduğu bu yanlışa değinmiştir (Nietzsche 2017:8). Düşünce, dilin gramerden kurtulması sayesinde ortaya çıkabilir. Ancak dilin gramer etkisinde kalması ve düalist ayrımların hüküm sürmesi düşünceyi engeller. Sadece düşünmenin teknik yorumlarına izin verir ki bu durum Platon ve Aristoteles'ten beri süre gelmektedir. Felsefenin tarihi o zamandan beri kendisini bilim karşısında haklı çıkarmak çabası olmuştur. Bunun için de kendisini bilimlerin düzeyine çıkarmaya çalışır. Bu da düşünmenin özünden vazgeçmek anlamına gelir. İnsan varlığı var olanlar içerisindeki deneyimleriyle bir var olan olarak tecrübe eder. Yani varlığın özü de tecrübesi de imkânı da var olanlar içerisinde. Düşünce de ancak bu çerçevede gerçekleşebilir. Ama varlık aşkınlığa hapsedildiğinden beri düşünülmez, düşünce faaliyeti yerine getirilmez, ancak felsefe yapılır. Bu tip teknik felsefi uğraşlar kendilerine *-izm* şeklindeki adlandırmalarla gösterirler ve birbirleri ile yarışır. Bu yarışmada da bu tür başlıklar hakimiyeti ele alır. Bundan dolayı Heidegger Hümanizm gibi başlıkların açıkça bir felakete sebep olduğunu belirtir (Heidegger 2013:6-9).

Klasik metafizikte var olanlar özneleştirilip bir nesne haline getirilmiştir ve böylece düşünmenin önüne geçilmiştir (Heidegger 2013:41). Düşünme varlığın insanın özülle olan bağı, yani varlığı var olanlar içerisindeki tecrübe etme sürecini

gerçekleştirir. Düşünmeyle insan varlık ile bağ kurar. Varlık düşünmede kendisini gösterir. Bu yüzden dil varlığın evidir. Dilin meskeninde insan ikamet eder. Düşünme en yüce en sade eylemdir. Çünkü insanın varlıkla olan bağına sağlar. Bu bağ ile kurulan iletişim hep varlığa dayanır ve var olana yönelir (Heidegger 2013:5). Ancak Heidegger'in düşüncesi Descartes düşüncesindeki *ego cogito* kavramı gibi değildir. Çünkü Descartes düşüncesinde *cogito* varlığı yansıtan, temsil eden ve yaratandır, insan öyle bir var olandır ki varlık onun tarafından yaratılır. Fakat Heidegger düşüncesinde varlık bütünüyle aşkındır (Heidegger 2013:28-29).

Antihümanist anlayışın Hümanizm'e olan itirazları kısaca bu şekildedir. Fakat 20. Yüzyılın yaygın bir eylemi olan modernizm ve hümanizm eleştirileri tabi ki sadece Antihümanist anlayışla sınırlı değildir. Değil Nietzsche, Foucault'tan sonra bile Aydınlanma'nın, Hümanizm'in, Modernizm'in çokça eleştirisi yapılmıştır, özellikle Foucault gibi Postmodern ve Postyapısalcı düşünürler tarafından. 20. yüzyıl'ın sonu, 21. Yüzyıl'ın başında ise Postmodern dönemin etkisi altında yeni bir düşünce akımı doğmuştur; Felsefi Posthümanizm.

Felsefi Posthümanizm'in Hümanizm Eleştirileri

Posthümanizm 20. ve 21. Yüzyıldaki onto-epistemolojik, bilimsel ve bioteknolojik gelişmelerin ardından ortaya çıkmış ve akademide kilit bir kavram haline gelmiştir. Posthümanizm kavramı; Felsefi, Eleştirel, Kültürel Posthümanizm, Transhümanizm, Yeni Materyalizm, Antihümanizm, nesne merkezli ontoloji ve Metahümanizm kavramlarını bir araya toplayan şemsiye bir kavramdır. Yine de Posthümanizm denince akla ilk olarak Felsefi Posthümanizm ve Transhümanizm gelmektedir (Ferrando 2019:1).

Transhümanizm ve Felsefi Posthümanizm'in ikisi de 1980'lerin sonu 1990'ların başında ortaya çıkmaya başlayan, aynı konulara ilgi duyan, klasik insan anlayışını sabitlikten uzak, değişken bir durum içerisinde gören düşünce biçimleridir. Ancak Transhümanizm insanın şu anki durumunu onun geçmişinden getirdiği mirasla anlamaz, daha çok biyolojik, fiziksel ve bilişsel evriminin ihtimalleri

üzerinde durur. Transhümanizm, insan yeteneklerini geliştirmek için rejeneratif ilaçları kullanmak isteyen, hayat suresini radikal şekilde uzatmayı hedefleyen, bilinç yüklemeyi ve insan dondurma tekniklerini kullanmak için teknolojik aletlerden yararlanan bir harekettir. Bundan dolayı Transhümanizm'in *posthuman* kavramı daha çok insanın bir sonraki evrimsel aşaması mânâsına gelir. Felsefi Posthümanist literatürde ise *posthuman*, sembolik olarak insanın ötesine geçme mânâsına gelir (Ferrando 2019:27).

Tabii burada önemli olan bir diğer husus posthümanist karakterdeki materyalizmdir. Posthümanist düşünce ontolojik istikamette klasik materyalizm anlayışını geride bırakır. Yerine yeni materyalizm denilen bir anlayışı geçirir. Bu değişikliklerle amaçlanan şeylerden biri dünyayı ve evreni insan merkezli görmekten kaçınmaktır. Yeni materyalizmde klasik özne tanımlarının yerine faillik anlayışları geçirilir. İnsanı özne, dış dünyayı ve dış dünyadaki her unsuru nesne olarak görmek terkedilir. Varlığın yapıtaşı madde olduğu için maddi her unsur belli bir faillige sahiptir. *Faillik* insana özgü değil, maddi her tür unsurun tabii bir özelliğidir. Posthümanist düşüncenin özne-nesne ayrımının yerine faillik çoğulculuğuna dönmesinin sebeplerinden biri 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında yapılan temsil eleştirilerini kabul etmesidir. Öznelliğin, dolayısıyla tam bir varlığa sahip olmanın, koşullarını dar bir alana hapseden temsil düşüncesinin dekonstrüksiyona uğratılması, posthümanist materyalizmin zuhur etmesinin sebeplerinden biridir.

Posthümanizm kavramı daha çok Eleştirel Posthümanizm, Postmodernizm'in ardından gelen Kültürel Posthümanizm ve Felsefi Posthümanizm kavramlarına karşılık gelir. Özellikle 1960'ların sonlarında politik bir proje olarak başlayan ve 1990'larda epistemolojik bir proje olan insanın dekonstrüksiyona uğratılmasından ortaya çıkmıştır. Posthümanizm, hiyerarşik yapıya sahip olan Hümanizm'in ortaya çıkışının tarihsel düzlemindeki ve türcü varsayımlara dayanarak oluşturulan antroposenliğin hiyerarşik yapısındaki "human" kavramına -post önekinin getirilmesidir. "Human" kavramı, hümanizmin tarihsel dokusu ve ötekiliğin

sembolik varlığı sayesinde sürüp gitmiştir. Ötekiler insanın kim ve ne olduğuna dair sınırların çizilmesini sağlamış, böylelikle Avrupalı olmayanlar, beyaz olmayanlar, kadınlar, eşcinseller, ucubeler, hayvanlar ve otomatlar “human” kelimesinin karşı kutbunu oluşturmuştur (Ferrando 2019:24). Postmodernizm'in özgürleştirme hareketi, ötekileştirilmişlerin yani kadınların, eşcinsellerin, ırkçılık ve kolonizasyon karşıtı hareketlerin, anti-nükleer ve çevreci hareketlerin etkisiyle gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler ve hareketler aynı zamanda klasik özne tasvirini ve geleneksel merkezîlik anlayışlarını da krize sokmuştur (Braidotti 2011:29).

Kısacası Hümanizm'e yönelik eleştiriler bizzat Avrupa Hümanizmi'nin merkezinden gelir. Zira eleştiriler hümanizmi hem hümanizm adına hem de modernizm adına eleştirmektedir. Eleştiriler Batı'nın modernlik projesi için çok kritiktir. Çünkü çoğunlukla sosyal adalet talep eden, dışlanmayı, marjinal ilan edilmeyi ve simgesel olarak niteliksiz görülmeyi reddeden cinselleştirilmiş ve ırksallaştırılmış ötekiler tarafından yapılır (Braidotti 2021b:21). Bu yüzden insanın ölümünü ilan eden felsefi nesil, antifaşist, postkomünist ve posthümanist bir karaktere sahiptir. Onların felsefeleri, hümanizm, rasyonalizm ve evrensellik ile karakterize edilmiş Avrupa kimliğinin klasik tanımının reddedilmesine imkân verir (Braidotti 2006:27).

Posthümanizm, post-merkezcilik veya post-dışlayıcılık olarak görülebilir. Çünkü düalist karşıtlıkları benimsemeyen ve var olanların en geniş anlamına kadar bütünleştirilmesini öneren empirik bir felsefedir. Hiçbir düalizmi ve antitezi kullanmaz. Dekonstrüksiyonun postmodern pratiklerini kullanarak ontolojik kutuplaştırmaları temizler. Hiçbir teorinin orijinalliğini kanıtlamak gibi bir kaygı gütmeyiz, bu manada post-ayrıcılıklılık olarak da görülebilir (Ferrando 2019:56). Tüm bunları sağlayan şey de hümanizmin her şeyin ölçüsü kıldığı, Avrupa merkezci erkek-insan tasavvurunun ölümüdür. Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümü, Foucault'nun insanın ölümü dediği yerin vardığı istikamettir.

Hümanist insan tasvirinin kaybı insanı yok oluşa götürmez. Aksine bu kayıp, posthümanist düşüncedeki beraber özne oluşun bir sonraki evresini meydana getirecek temel gelişmedir. "Biz insanlar" ibaresi, hiçbir zaman nötr olmamıştır. Daima iktidara erişimi sağlayan cinselleştirilmiş ve ırksallatırılmış hiyerarşilere endeksli kalmıştır (Braidotti 2021b:99). Posthümanizm ile Antihümanizm'i keşiştiren en önemli nokta burasıdır. Antihümanizm'de de "insan" kavramının altının oyulması zorunludur. Hem Antihümanizm hem Posthümanizm, Hümanizm'in evrensel retoriğini terk eder. Hepimiz aynı değiliz, hatta hepimiz farklıyız. Ama bu fark, daha iyi veya daha kötü olduğumuzu dikte etmez. İnsanlar tüm farkları ile bir olabilir. Batı felsefesinin tarafsız öznesi beyaz, erkek, Batı merkezli tarihsel tecrübe ile karakterize olunur. Ancak hem Posthümanizm hem Antihümanizm tek ve genelleştirilmiş bir insan anlayışıyla arasına mesafe koyar. Bu demektir ki kendi tecrübesini, bakış açısını tüm insanlığa empoze edebilecek tek bir insan anlayışı yoktur.

Sanılanın aksine "insan" hiçbir zaman evrensel veya tarafsız bir terim olmamıştır. Daha ziyade ayrıcalıklara, yetkilere erişime endeksli, normatif bir kategori olmuştur. Bu yüzden insana yönelik söylemler her zaman ayrımcıdır. İnsanla insan olmayanlar arasındaki fark bir yana, farklı insan kategorileri arasında bile yapısal farklılıklar ve eşitsizlikler oluşmuştur (Braidotti 2021a:21). Bu yüzden insanın bir proje olarak tarihsel ve teorik açıdan inşa edilmesi çok önemli bir düşüncedir. İnsanın inşası yapılırken "öteki" olarak tarif edilebilecek kadınlar, beyaz olmayan insanlar, eşcinseller, hayvanlar, otomatlar, ucubeler projenin temelinde yer almıştır. Çünkü insanlaştırmanın tarihsel süreci hegomonik bir insan kavramı üzerinden inşa edilmiştir. Hatta Nazilerin sakatlara, ucubelere, çingenelere soykırım uygulaması ötekinin "dehümanize" edilmesinin yakın zamanlı örneklerindedir. Bu örneklerle belli bir kalıptaki "insan" kavramını dikte eden canavar ve cadı hikayeleriyle dolu masalları bile ekleyebiliriz (Ferrando 2019:80-81).

İnsanın evrensel kategorisi aslında hiç de evrensel değildir. Homoseksüeller, deliler, köleler, çingeneler, kadınlar insan kategorisinin dışında tutulmuş ve onlara daha az insan ya da direkt hayvan muamelesi ile yaklaşmıştır: Hümanizm'in beyaz, evrensel, erkek-insanı merkezleştirilmiş ve diğer cinsiyetler, farklı beden türleri, farklı etnik yapılar eksiklik sahibi, özünü gerçekleştirememiş şeyler olarak görülmüştür (Nayar 2014:23).

Felsefe çok uzun süredir birbirine bitişik olan aynılık-ötekilik düalizminde sürdürülüyor. Bu da dolaylı yoldan güç, iktidar, dışlanma, ötekilik, fark gibi konuları öne çıkartıyor. Bununla beraber özneye, öznenin kimliğine ve öznenin işlevine ait sorular felsefi hakikatin merkezindedir ve felsefenin amacını, sosyal geçerliliğini şekillendirir. Bu zamana kadar da farklılık hep aşağılık manasını çağırırdı. Farklıktan bahsedilince özcü anlayışa dair imalar anlaşıldı. Farklı olarak nitelenenler gözden çıkarılabilir bedenler olarak görüldü. Bu bedenlere sahip kişiler aynılık kategorisine denk düşen insanlardan daha az insan ve daha ölümlü bedenler olarak görüldü (Braidotti 2006:21).

Posthümanizm ve posthümanizmin özne anlayışı hümanizmi terk etmektedir. Ancak bu, Transhümanizm gibi performatif bir homojenlik ve doğrusallık ile olmaz. Daha ziyade ontolojik ilişkisellekle birbirine bağlanmış bedenli, gömülü ve transversal (başkalarıyla kesişen) benliklerle gerçekleşir. Var olanlar hem birbirine bağlıdır hem de birbirinden farklıdır. Bundan dolayı transversaldır, birbirleriyle kesişir. Nihayet içinde yaşanılan dünya hem insanla hem de insan-olmayanla yapısal olarak akrabadır. İnsan etkilenme ve etkileme kapasitesine sahip ilişkiyel bir varlık olduğundan dolayı Posthümanist öznellik insanın otonom kapasitesini var edenin saf akılcılık veya zihinsel yetilerden ibaret olmadığını, ancak ilişkiyel bağlarla aktüelleşen kuvvet olduğunu kabul eder. Buradaki duygulanım, psikolojiden arındırılmış ve bireysellikten koparılmış bir duygulanımdır. Çünkü bu şekilde insan olan ve olmayan ilişkiyel evrenin karmaşıklığıyla birleşebilir ve bireyselliğin yarattığı engelleri ortadan kaldırabilir.

Dolayısıyla yaşam, insana mahsus değildir. Sadece insanî, hayvanî, bitkisel kuvvetlerden değil, jeolojik ve teknolojik ilişkilerin katılımıyla gerçekleşir. Posthümanist özne hem yeryüzüyle yani toprak, su, bitkiler, hayvanlar, bakteriler hem de teknolojik failerle yani algoritmalarla, kodlamalarla ilişkilidir. Bu transversallik yelpazesi posthümanist yaklaşımı yansıtır ve destekler (Braidotti 2021b:65-66).

Posthümanizm insan merkezli özne anlayışını reddetmekle beraber öznellik düşüncesini tamamen tasfiye etmez. Ancak öznelliğin boyutunu değiştirir ve yeniden tanımlar. Öznellik insan bireylerle sınırlı değildir. İkilikleri alt üst eden, topluluklar arası enine olarak gerçekleşen, türler arası iş birliğidir. Negatiflik reddedilerek neşeli, olumlu değerler ve projeler üretmek hedeflenir. Postyapısalcılık bu yaklaşımın yolunu açmış, posthümanizm ise bu yaklaşımı somutlaştırmış ve özne haline gelmenin yeni bir ontolojik çerçevesini oluşturmuştur (Braidotti 2021a:18-19).

Posthümanizmin öznesi melez bir öznedir. Öznellik, özneler ile aktörler arasında, insan ile insan-dışı arasında, araç ile ortam ağları arasında olma halidir. 20. Yüzyıl'ın sonlarından 21. Yüzyılın başlarına kadar insan, makine bağımlılığına dair bir şey ima edemeden insan olmaktan söz edememeye başlamıştır. İnsanla teknolojik aygıtlar arasındaki etkileşim gittikçe artmaktadır. Dolayısıyla da türler arasında kesin sınırlar çizmek giderek zorlaşmış, bir kategori olarak insanın öz yapısını doğallaştırmasının çok zor olduğu ortaya çıkmıştır. Posthümanizmde insanın çevresiyle, doğal canlılarla ve makinelerle olan ilişkilerinden bağımsız olarak insan doğasının sabitlenmesine karşı bir reddediştir (Graham 2021:55).

Posthümanizm için özne olmak, nesnelere karşısında otonom bir fail olmak anlamına gelmiyor. Aksine insan gibi otonom olmayan öznelerle failliği paylaşmak anlamına geliyor. Bundan dolayı insan artık arzularından, hayallerinden ve doğanın içinde mahkûm kaldığına dair korkularından vazgeçmelidir. İnsan-dışı varlıklara yaklaştığında onları kontrol edilmesi gereken, durağan varlıklar olarak değil,

bağlantılarıyla insanın kim olduğunu ve ne yaptığını şekillendiren failer olarak görmelidir. Yani artık dünya bir nesne olarak, insandan ayrı, insandan uzakta olan bir şey olarak görülmemeli, özne-nesne düalizmi içerisinde hareket edilmemelidir (Latour ve Porter 2017:62). Kısacası posthümanizmin öznesi, hümanist düşünce biçimi ve hümanist değerlerle belirlenmiş erkek-insan öznesi değildir. Ancak yeni bir kolektif özne olan “biz-(hepimiz)-bu-işte-beraberiz-ama-biz-bir-değiliz” türünden bir öznedir. Posthümanist öznellik, ikili karşıtlıklar üzerinden değil, etkin bir oluş süreci üzerinden anlaşılabilir (Braidotti 2021b:76-77).

Posthümanist teori, keskin dikotomilerle çizilmiş sembolik sınırları ve limitleri yerinden eder. İnsan-hayvan, insan-makine, insan-insan olmayan ve genel olarak özne-nesne dikotomileri yeniden incelenmeye başlanır. Bu çevresel dönüş, insanla dünya arasındaki ilişkiyi eritir. İnsanda bu düzende sadece bir harç olur. Böylelikle posthümanizm ölüm ve hayat arasındaki dikotomiyi de dekonstrüksiyona uğratır (Ferrando 2019:107).

Sonuç

Antihümanist düşünce biçimiyle Felsefi Posthümanizm'in kesiştiği ve ortak kanaate vardığı nokta çok açıktır. İki düşünce biçimi de Batı metafizik geleneğinin kendisine ve metafizik geleneğinin bir biçimi olan Hümanizm'e cephe almıştır. Hem Hümanizm'in hem de Batı metafizik geleneğinden zuhur eden epistemolojilerin ve ontolojilerin gerçekliğe dayanmayan kurgusal birer inşa faaliyeti olduğunu ve bu faaliyetlerin çok kötü sonuçlara yol açtığını belirtirler. İnşa edilmiş epistemoloji ve ontolojiler, bir gerçeğe isabet etmediği gibi var olan gerçekliği de yok etmekte ya da daha iyi ihtimalle saklamaktadır. Hümanizm de dünyayı kurma yetkisi verdiği insan tasavvuruyla gerçekliği ve dünya içre yaşamı fesada uğratmıştır.

Bunun yanında iki düşünce biçimini birbirinden ayıran, belki de birbirine karşıt diyebileceğimiz bazı ayrılıkları vardır. Bunlardan ilki, hümanizmin ne için veya neyin lehine iptal edildiğidir. Antihümanist düşüncede ismi zikredilen Nietzsche,

Heidegger ve Foucault'nun hümanizmi yine insan lehine olacak şekilde iptal etmeye çalıştığı söylenebilir.

Batı metafizik geleneğinin bir *décadence* kültürü olduğunu, en başından beri nihilizme yazgılı olduğunu belirten Nietzsche, yıkmak istediği hümanizmin, daha genel tabirle metafizik geleneğin yerine bir ontoloji ve etik inşa etmek ister. Dionysosçu olarak tanımlanabilecek Nietzscheci oluş ontolojisi, aşılması gereken "insan" tasavvurundan kurtulmuş üst-insanın ontolojisidir. İnsanların uğraşması gereken yegâne şey de bu üst-insanı meydana getirmeye çalışmaktır (Nietzsche 2003:53-54). Üst-insan Batı metafizik geleneğini tümüyle terk etmiş ve değerleri yeniden değerlendirerek yeni bir ahlak inşa etmiştir. Dolayısıyla Nietzsche'de yıkılmak istenen hümanizmin yerine inşa edilecek şey yine insanı kayırcı bir mahiyettedir. İnsana yeni bir ahlak, yeni ödevler yükleme güdüsüyle hareket eder. Foucault'da da hümanizme karşı insan merkezli eleştiriler görmek mümkündür. Foucault, Rönesans Hümanizm'ini de modern dönem rasyonalizmini de aynı sebeple eleştirir; insana ayrıcalıklı bir yer verilmiş ama insanı düşünememişlerdir (Foucault 2001:444).

Heidegger ise Hümanizm'in metafizik bir anlayış olarak varlığı unuttuğunu ve varlığın hakikati hakkında soru sormayıp onun önünü tıkadığını belirtir. Ancak Heidegger hümanizm karşıtlığının asla insan dışılık olmadığını, bilakis asıl insanca olanın hümanizm karşıtlığı olduğunu belirtir:

... insanın özünü sürdürmesiyle ilgili en yüce hümanist belirlemeler bile, insanın asıl onurunun tecrübesini edinemezler. Bu nedenle "Varlık ve Zaman'daki Düşünme, hümanizmin karşısındadır. Fakat bu karşıtlık, bu Düşünmenin, kendini insanca olanın karşısına koyduğu ve insanca olmayana evet dediği, gayri insaniliği savunduğu ve insanın onurunu alçalttığı anlamına gelmez. Hümanizme karşı düşünülmektedir çünkü hümanizm, insanın humanitas'ını yeterince yüceltmemektedir. Elbette ki insanın yüksek özü, kendisinin "öznesi" olduğu varolanın tözünün, varlığın iktidar sahibi olarak varolanın varolanlığını şu pek yükseksele övülen 'nesnellik'te çözümlmesini sağlamakta yatmaz. Oysa insan, Varlığın kendisi tarafından Varlığın Hakikatine "fırlatılmıştır" ki, bu sayede ek-siste olarak Varlığın Hakikatini korusun ve böylece de Varlığın Işığı içinde Varolan, Varolan olarak görünsün. (Heidegger 2013:22).

İnsanı varlığın efendisi değil, fakat varlığın çobanı olarak tanımlayan (Heidegger 2013:34-35) Heidegger, insanın faydasını Hümanizm'i terk etmekte görür. Onun Antihümanistliği tamamen insanın yararına gerçekleşen, insanın varoluşuna hakiki değeri vermeye çalışan bir mahiyettedir. Bu bakımdan Antihümanizm'i insan için, insan yararına ve insanca bir hareket olarak tanımlayabiliriz.

Ancak Felsefi Posthümanizm bundan fersah fersah uzaktır. Posthümanizm hümanizmi yaşam yanlısı bir materyalist, monist, oluş ontolojisi lehine yıkar. İnsan yanlısı bir durum söz konusu değildir. Ancak yaşam ve hayat yanlısı materyalist, monist bir duruş söz konusudur. İnsanlar arası renk, cinsiyet, etnisite gibi farklılara karşı çıkarak sosyal adalet talep etmekle kalmıyor. Aynı zamanda insan, hayvan, bitki, coğrafi unsurlar, hatta sanal, robotik unsurlar arasında da eşitlik talep ediyor. Bu bakımdan Felsefi Posthümanizm kendisini bir özgürleştirme ve adalet hareketi olarak görür.

Posthümanizm ile sadece insanın ötekisi olanların değil, aynı zamanda yaşamın ötekisi olarak görülenlerin de hakkı teslim ediliyor. İnsanî, müreffeh yaşamı temsil eden *bios*'un ötekisi olan *zoe*'nin de kimliği tanınıyor. Hayat artık sosyal veya pratik tartışmaların bir objesi olarak değil, bizzat bir özne olarak görülüyor (Braidotti 2006:37). Posthümanizm, yeni yaşamsal materyalist felsefesi ile maddenin birliğini farklılaşma ilkesi olarak ön plana çıkarır. Bu ilke, çeşitliliğe ve bireyleşmeye alan tanırken aynı zamanda insanları insan olmayan kuvvetlere bağlar. Yaşamsal materyalizm ne bir belirlenimcilik türüdür ne de bir bütüncüllük yani farksızlık felsefesidir. Bu bağlamda Posthümanizm için yaşamın artık *bios* olmaktan çıkıp onun zıddı olarak görülen *zoe* haline geldiğini anlamak gerekir. *Bios* insan merkezciyken *zoe* ne insan merkezcidir ne de insan biçimcidir. Dahası Posthümanist anlayışta *zoe*, jeoloji ve teknolojiye bağımlı eşitlikçiliği kucaklar. Düşünme ve bilgiyi üretme kapasitesinin yalnızca insana özgü olmadığını, tüm canlı maddeler ve

kendini örgütleyen teknolojik ağların arasında paylaştırıldığını savunur (Braidotti 2021b:71-72).

Son olarak Antihümanizm ile Posthümanizm arasındaki bir diğer farklılığın da özne anlayışında ortaya çıktığı söylenebilir. Antihümanist olarak tanımlanan düşünürler, özne düşüncesini Batı metafizik geleneğinin bir kurgusu ve parçası olarak görürler. Bundan dolayı da Batı metafizik geleneğinin gerçekliği yadsıyan özne-nesne dikotomisini tüm unsurlarıyla reddeder. Ancak Posthümanizm öznellik düşüncesinden vazgeçmez. Özneliği yeniden biçimlendirir ve tanımlar. Posthümanist düşüncede özne, sadece insana mahsus olmayan yaşamın herhangi bir noktasında bulunan organik veya inorganik her bir unsur için kullanılır. İnsan vücuduna girmiş virüs ve bakterilerden insan yaşamında aktif şekilde kullanılan sanal kodlamalara veya teknolojik protezlere kadar her şey özne olarak görülür. Ancak çok önemli bir husus vardır ki posthümanist öznelliği klasik öznellik anlayışından ayırır. Posthümanist öznenin karşı kutbunu oluşturacak, özneye bir ayrıcalık veya yetke tanımlayacak bir nesne kavramı yoktur. Posthümanist özneler nesnesizdirler ve hayat bir özneler, failer çokluğudur.

Bunun dışında iki akımın arasındaki farka teorik ve pratik arasındaki ayırmadan da bakılabilir. Antihümanist düşüncenin yaklaşımı teorik düzeyde kalıyor denebilir. Nietzsche, Heidegger, Foucault'nun çalışmaları entelektüel düzeyde kalmaktadır ve sadece belli düzeyde, belli alanlarda zikredilmektedir. Ancak posthümanist çalışmalar ve hassasiyetler, teoriyi pratiğe dökme noktasında daha mahirdir. Günümüzde popüler olan veganlık, ekoloji aktivistliği, hayvan hakları konusundaki protestolar, iklim çalışmaları ve aktivitsliği ile posthümanist bakış açısı arasında sıkı bir bağ bulunabilir. Protestoları, aktivizmi gerçekleştiren kişiler teorik düzeyde posthümanist çalışmalara vâkıf olmasalar dahi hayvanların, bitkilerin, iklimin, kozmosun yararını gözetme noktasında geri durmamaktadırlar. Günümüzde rastlanılan evcil hayvanların statü olarak biyolojik olarak doğurulan çocuklara denk

olduğunu belirtmek, vegan beslenmeyi bir zorunluluk olarak görmek gibi davranışlar yine posthümanist davranış biçimleri olarak görülebilir.

A Comparative Analysis of Antihumanism and Philosophical Posthumanism

Summary

Nihat ÇAM

PhD Student

Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religion
ORCID:0000-0002-6774-8166
nihadcam@gmail.com

Introduction

Although the mindset of the modern period and Humanism tries to separate themselves from the mindsets of previous period and highlight themselves as progressive, criticisms against humanistic values and the modern period rise significantly by the 20th century. Antihumanism and Posthumanism are those kind of critiques. Especially, thoughts influenced by Nietzsche, such as Postmodernism and Poststructuralism, aim to deconstruct concept of subjectivity in Humanism. Also Posthumanism, under the influence of Postmodernism, is a contemporary, critical way of thinking against modernity. Antihumanism and Posthumanism are intersecting on critiques against modernity and humanism. Even though these two thinking agreed on some critiques, they also have domr differences which can never fall in with

Antagonism to Humanism at The End of Modernism

According to Nietzsche, *décadence* which means degradation and nihilism which is characteristic feature of Western metaphysic traditionbegin with Platon's rationality and shape understanding of rationality and morals of metaphysics tradition (Nietzsche 2020:24-26). Nietzsche dictates that metaphysics tradition is unsustainable because it is full of phantasmas and illusions and this can't ignore anymore. In this respect he declares death of God (Nietzsche 2003:130). But this declaration is not simply a irreligiousness. Because the death in "death of God" indicates transcendence realm which humanism was established over. Any kind of transcendental ideal involves extraterrestrial aims and make these earthly goals. So that transcendental world shapes our real world which we live on (Heidegger 2001:21).

For Nietzsche, nihilism is a consequence of believing on categories of mind. The categories of the mind refer to a fictional world that is not real, compromising the real world in favor of these categories (Küçükalp 2002:41). So declaration of death of God expresses the destiny of whole western metaphysics tradition. With this death, ideals, transcendental worlds, notion's founding power are lost. There is no god which can salvage his worshippers and there is no rationality and mind categories which can give human the power of establish world.

Nietzsche's 'death of God' declaration at the end of the 19th century is followed by Michel Foucault's 'death of man' declaration in the second half of the 20th century. Foucault states that Nietzsche is a kind of revelation for him and he changed his way of thinking completely (Foucault 2004b:102). For Foucault, Nietzsche represents significant experience for ending subject's power of founding (Foucault 2011c:325). Foucault expresses that there can't come into being a subject without certain action forms, certain presuppositions and certain *epistemes*. There is no autonomous subject, it can emerge only in consequences of certain epistemes, certain historical events. Man is subject of every current information and it is object of every possible information. This situation is a characteristic feature of 19th century thinking. To Foucault, the thing which make man possible is these structures on the basis of knowledge-power. But man is neither subject nor object of these structures. As subject and object man is privileged but ambiguous (Foucault 2001:507). Understanding and conception of man is about to fall apart (Foucault 2011b:91).

Another philosopher who has antihumanist understanding is Martin Heidegger. Like Foucault Heidegger is also influenced by Nietzsche and like Nietzsche he analyzed Western metaphysical tradition and criticized it heavily. But his way of thinking is more ontological. The center notion of his thinking is being.

Heidegger uncovers the roots of Western metaphysics and understand 'being' in reference of Pre-Socratic philosophy. Therefore he tries to expose the difference between being and entities and reveal the characteristic feature of Western metaphysics. Because he thinks the difference between being and entities degrade being into an entity. This make being forgotten and that is how the distinction between being and essence arise (Küçükalp 2008:171-74). The distinction between being and essence ruled whole Western history (Heidegger 2013:21). Any kind of humanism find its basis on this metaphysical ground or makes itself metaphysical ground. Every definition about man is metaphysical definition and demonstrate itself truth and final judgement. So humanism is actually metaphysical movement (Heidegger 2013:13) and destruction of metaphysics is destruction of humanism.

Posthuman Critics of Humanism

Posthumanism has become an umbrella term to include Posthumanism (Philosophical, Cultural, and Critical), Transhumanism, New Materialisms, Anti-humanism, Metahumanism. Yet when posthuman is called it comes to mind directly Philosophical Posthumanism and Transhumanism (Ferrando 2019:1).

Posthumanism as a term emerged from the deconstruction of the concept of 'human' which started as a political project especially at the end of 1960s and became an epistemological project in 1990s. Posthumanism is actually a prefix of the term 'human' which is originated from speciesist assumptions of anthropocentrism. The term 'human' proceeded thanks to the historicity of humanism and symbolic existence of otherness. Others' has provided to set the boundaries about who and what the human is. In this way, the ones who are not Europeans, white people, and also the ones who are women, homosexuals, freaks, animals and robots created the counter-view of 'human' (Fernando 2019:24).

Posthumanism can be seen as post-centralism or post-exclusionism. Because it is an empirical philosophy which doesn't support dualist contradictions and suggests to

integrate the existing ones in the widest sense. It doesn't use any dualism or antithesis. It cleans up ontological contradictions by using postmodern practices of deconstructions. It never aims to prove the originality of any theory, so it can also be seen as post-exclusiveness (Ferrando 2019:56). What enables all of this is the death of the Eurocentric, male-human conception that humanism established as the measure of all things. This is the direction reached by Nietzsche's death of God and Foucault's death of man.

The universal category of 'human' is, in fact, not universal at all. Homosexuals, the insane, slaves, gypsies, and women have been excluded from the human category, treated as less human or directly akin to animals. Humanism's white, universal, male-human has been centralized, and other genders, different body types, and diverse ethnicities have been seen as lacking or as entities that have not realized their essence (Nayar 2014:23).

Posthumanism and its conception of subjectivity depart from humanism. However, this is not done with a performative homogeneity and linearity like Transhumanism. Instead, it happens with embodied, embedded, and transversal (intersecting with others) selves, connected to each other through ontological relationality. Beings are both interconnected and distinct from each other. Thus, they are transversal, intersecting with one another (Braidotti 2021b:65-66).

While posthumanism rejects the human-centered conception of the subject, it does not entirely dismiss the idea of subjectivity. The subject in posthumanism is a hybrid subject. Subjectivity is the state of being between subjects and actors, between human and non-human, and between networks of tools and environments. Being a subject for posthumanism does not mean being an autonomous agent over objects. On the contrary, it means sharing agency with non-autonomous subjects like humans. Therefore, humans should relinquish their desires, dreams, and fears of being confined within nature. When approaching non-human entities, they should not see them as static beings to be controlled but as agents whose connections shape who the human is and what they do (Latour and Porter 2017:62).

Conclusion

The point where antihumanist thinking and Philosophical Posthumanism intersect and reach a common consensus is quite clear. Both lines of thought have taken a stance against Western metaphysical tradition and humanism, which is a form of metaphysical tradition. However, there are also some distinctions, perhaps even oppositions, that separate these two lines of thought. The first of these is what humanism is canceled for or in favor of. It could be argued that the antihumanist thinkers Nietzsche, Heidegger, and Foucault, who are mentioned by name, tried to cancel humanism in a way that would still favor humans.

However, Philosophical Posthumanism is far removed from this. Posthumanism demolishes humanism in favor of a life-affirming materialist, monist ontology. There is no human-centered stance here. Instead, there is a materialist, monist stance that favors life and existence. It not only demands social justice by opposing differences like race, gender, and ethnicity among humans but also demands equality between humans, animals, plants, geographical elements, and even virtual and robotic elements. In this regard, Philosophical Posthumanism sees itself as a movement of liberation and justice.

Finally, it can be said that another difference between Antihumanism and Posthumanism emerges in the understanding of the subject. Thinkers identified as antihumanists see the concept of the subject as a construct and part of the Western metaphysical tradition. Therefore, they reject the subject-object dichotomy, which denies reality, along with all its elements. However, Posthumanism does not abandon the idea of subjectivity. It redefines and reshapes subjectivity. In posthumanist thought, the subject is used for any organic or inorganic element found at any point in life, not just humans.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Braidotti, R. (2006). *Transpositions: On Nomadic Ethics*. Oxford: Polity Press.
- Braidotti, R. (2011). *Nomadic Theory: The Portable Rosi Braidotti*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2021a). Eleştirel İnsanötesi Bilimler İçin Kuramsal Bir Çerçeve (çev. Geçmen Ç. T.). *Pasajlar Dergisi* (derl. Ç. Dedeoğlu, ss. 15-48). İstanbul: Akademim Yayınları
- Braidotti, R. (2021b). *İnsan Sonrası Bilgi*. (çev. E. Çaça., S. Sam). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Cevizci, A. (2003). *Felsefe Ansiklopedisi 1*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism*. London: Bloomsbury Publishing.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. (çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M. (2004a). "Aydınlanma Nedir?" (çev. Akıncı O., Ergüden I.). *Özne ve İktidar / Seçme Yazılar 2*. (derl. F. Keskin, ss. 173-193). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2004b). "Hakikat, İktidar, Kendilik". (çev. Akıncı O., Ergüden I.). *Özne ve İktidar / Seçme Yazılar 2*. (derl. F. Keskin, ss. 98-106). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011a.) "İnsan Öldü Mü?" (çev. Ergüden I.). *Felsefe Sahnesi / Seçme Yazılar 5*. (derl. F. Keskin, ss. 31-38). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011b). "Kimsiniz Siz Profesör Foucault?" (çev. Ergüden I.). *Felsefe Sahnesi / Seçme Yazılar 5*. (derl. F. Keskin, ss. 83-105) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011c). "Yapısalcılık ve Postyapısalcılık". (çev. Ergüden I.). *Felsefe Sahnesi / Seçme Yazılar 5*. (derl. F. Keskin, ss. İstanbul: 318-349) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Graham, E. (2021). "Sekülerötesi İmgelemde İnsanötesinin Tezahürü". (çev. Öznancı M.). *Pasajlar Dergisi Posthümanizm*. (derl. Ç. Dedeoğlu, ss. 49-72). İstanbul: Enormis.

Heidegger, M. (2001). *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*. (çev. L. Özşar). İstanbul: Asa Kitabevi.

Heidegger, M. (2013). *Hümanizm Üzerine*. (çev. Y. Örnek). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Küçükalp, K. (2008). *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*. Bursa: Sentez Yayınları.

Küçükalp, K. (2002). "Nietzsche'nin nihilizmi alt etme projesi". *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 1 (1), 37-43

Latour, B., ve Catherine P.(2017). *Facing Gaia: Eight Lectures on the New Climatic Regime*. Oxford: Polity Press.

Nayar, P. K. (2014). *Posthumanism*. Cambridge: Polity.

Nietzsche, F. (2003a). *Eğitimci Olarak Schopenhauer*. (çev. Atila C.). İstanbul: Say Yayınları.

Nietzsche, F. (2017). *İnsanca, Pek İnsanca -1*. (çev. Tüzel M.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nietzsche, F. (2020). *Putların Alacakaranlığı*. (çev. Minareci R.). İstanbul: Can Yayınları.

Nietzsche, F. (2003b). *Şen Bilim*. (çev. Özşar L.). İstanbul: Asa Yayınları.

Paden, Roger. 1987. "Foucault's Anti-Humanism". *Human Studies*, 10(1):123-41.